

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

за темою

«Форми безпосереднього народовладдя як інститут конституційного права»

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1.Поняття та види виборів, їх соціальна функція
2. Поняття та види принципів виборчого права
3. Поняття та види виборчих систем. Виборчі системи в Україні
4.Поняття і види референдумів, їх соціальна функція

Література основна

1. Конституційне право України: підруч. / До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В. Л. Федоренко. – К. : Видавництво Ліра-К, 2016. – 616 с.

2. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.]: за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова; тех. ред. Ю. Д. Батан. - Одеса : Юридична література, 2017. - 256 с.

3. Конституційне право України : навч. посібник [для підгот. до іспиту за кредитно-модульною сист. навчання]. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. О. Боняк, В. А. Завгородній, А. В. Самотуга, Л. А. Філяніна. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 293 с.

4. Конституційне право України: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня галузь знань 08 “Право” спеціальності 081 “Право” / уклад.: Ю. Г. Барабаш, В. П. Колісник, Т. М. Слінько та ін. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. – 178 с.

Додаткова література

1.Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ: Ваіте, 2018. 908 с.

1.Поняття та види виборів, їх соціальна функція
--

В Стародавній Греції була популярною процедура «острокізму» (голосування уламками глечиків), суть якої зводилася до визначення в країні найбільш популярного політика, якого висилали за межі

країни на певний час. Це робилося з тією метою, щоб не була узурпована влада.

Сучасна юридична наука пропонує набагато ефективніші правові способи для запобігання узурпації державної влади. Однак саме вибори незмінно є центральним елементом реалізації народного суверенітету.

Поняття «вибори» зводиться до таких ключових ознак, що це конституційна форма безпосередньої демократії, за допомогою якої у формі голосування громадян проходить формування персонального складу органів державної влади і місцевого самоврядування.

Сутність виборчого права виражається у праві громадян України вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це право є загальним, рівним і прямим.

Класифікація виборів можлива за різними підставами. Так, вибори можуть бути парламентськими, президентськими та місцевими (вибори депутатів місцевих рад, сільських, селищних міських голів). Це у тому випадку, якщо мова йде про органи, які обираються на виборах.

Окрім цього, вибори можуть бути черговими і позачерговими, повторними і проміжними. Це стосується критерію підстав проведення виборів.

Ще одним розподілом виборів є їх поділ на загальнодержавні та місцеві. Такий поділ зроблений на основі критерію території їх проведення.

Важливі відповіді на ключові питання сутності виборів в системі європейських цінностей надає Кодекс належної практики у виборчих справах, який розробила Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) у 2002 р.

Поняття соціальної функції виборів розкривається в змісті наступних положень.

По-перше, це спосіб реального народовладдя та недопущення узурпації державної влади, який відбувається мирним і легітимним шляхом.

По-друге, саме на виборах формується політична еліта суспільства та отримує прояв політична відповідальність народних обранців.

2. Поняття та види принципів виборчого права

За змістом Конституції України сутність виборчого права складає право громадян України вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Це право є загальним, рівним і прямим.

Вибори в демократичній державі – це не самоціль, а спосіб здійснення суверенної влади народу. Важливість принципів виборчого права не викликає сумніву, адже мова йде про умови його визнання і здійснення, які в сукупності мають своїм результатом забезпечення реального характеру волевиявлення народу і легітимність самих органів, які сформовані на виборах.

Загальне, рівне, пряме виборче право, вільні вибори, таємне голосування – мають в Україні закріплення в статті 71 Конституції України.

Принцип загального виборчого права розкривається у тому, що право голосу на виборах мають лише громадяни України, а привілеї чи обмеження виборчих прав окремих груп громадян є забороненими, як і обмеження щодо участі громадян у виборчому процесі, які не передбачені Конституцією та законодавством України.

Віковий ценз для активного виборчого права (право обирати наступає з 18 років) та ценз дієздатності (не мають права голосу громадяни, визнані судом недієздатними) – це спеціальні умови, які визначені в Конституції України (ст. 70) для отримання права голосу на виборах.

Принцип рівного виборчого права полягає в тому, що усі виборці мають однакову кількість голосів на виборах, які і забороняється поділ виборців за майновою, національною та іншими ознаками.

Пряме виборче право означає те, що виборці безпосередньо голосують за кандидатів на виборах, а не як в США, де спочатку обираються виборщики, а вже виборщики обирають президента (непрямі вибори).

Принцип таємного голосування стосується того, що контроль за волевиявленням виборців заборонений.

19.12.2019р. прийнятий Виборчий кодекс України, де у другому розділі даного документа зазначено про такі принципи виборчого права: чесні вибори, відповідальність за порушення виборчого законодавства, використання інноваційних технологій у виборчому

процесі, особисте голосування, таємне голосування, добровільність участі у виборах, вільні вибори, пряме виборче право, рівне виборче право, загальне виборче право.

3. Поняття та види виборчих систем. Виборчі системи в Україні

Поняття «виборча система» використовується у двох значеннях: широкому і вузькому. У широкому значенні дане поняття означає сукупність суспільних відносин, які врегульовані нормами права, і стосуються здійснення волевиявлення громадян на виборах.

Щодо виборчої системи у вузькому розумінні, то мова йде про нормативно визначений спосіб розподілу депутатських мандатів за результатами проведення виборів.

Існує три види виборчих систем: мажоритарна, пропорційна та змішана.

При мажоритарній виборчій системі переможцем на виборах є той кандидат, який отримав нормативно визначену більшість голосів виборців (може бути відносна, абсолютна або кваліфікована більшість).

При пропорційній виборчій системі результати голосування визначаються пропорційно відповідно до кількості отриманих кандидатами голосів.

При пропорційно-мажоритарній (змішаній) виборчій системі застосовуються засади мажоритарної і пропорційної систем.

В Україні застосовують різні виборчі системи для обрання різних представницьких державних органів та органів місцевого самоврядування.

Так, вибори народних депутатів України (далі - депутати) здійснюються на засадах пропорційної системи за єдиними списками кандидатів у депутати у загальнодержавному виборчому окрузі, з яких формуються регіональні виборчі списки кандидатів у депутати (далі - загальнодержавний виборчий список, регіональні виборчі списки) від партій.

Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також депутатів міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) проводяться за системою пропорційного представництва.

Вибори сільського, селищного, міського (міста з кількістю виборців до 75 тисяч осіб) голови проводяться за мажоритарною виборчою системою відносної більшості.

Вибори міського (міста з кількістю виборців 75 тисяч і більше осіб) голови проводяться за мажоритарною виборчою системою абсолютної більшості.

4. Поняття і види референдумів, їх соціальна функція

Референдум – це ще одна форма прямої демократії, яка відрізняється від виборів тим, що об'єктом виборів є кандидат або список кандидатів, а об'єктом референдуму є конкретне рішення (прийняття конституції, закону, питання зовнішньої чи внутрішньої політики).

Право голосу на референдумах мають громадяни, які досягнули 18 років (ч. 1 ст. 70).

Закони, інші рішення, прийняті Всеукраїнським референдумом, мають вищу юридичну силу щодо інших актів. Якщо ж говорити про юридичну силу рішень місцевого референдуму, то вони мають вищу юридичну силу щодо рішень рад народних депутатів, на території яких він проводиться. Важливо те, що закони, інші рішення, прийняті референдумом, не потребують будь-якого затвердження, а їх скасування можливе тільки у порядку, передбаченому чинним законодавством.

Референдуми можуть бути імперативними (наприклад, референдум 01 грудня 1991р., коли Україну було проголошено незалежною державою) і консультативними.

Також референдуми можуть бути загальнодержавними і місцевими. Не може бути ініційовано призначення всеукраїнського референдуму щодо законопроектів з питань: податків; бюджету; амністії. На всеукраїнський референдум за народною ініціативою не може бути винесене (ініційоване) питання про зміну території України.

Місцевий референдум - форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією та іншими законами до відання місцевого самоврядування. На місцевий

референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади. Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території